

Dagseminar Agronomi og grovfôrproduksjon Nordland 2013

- Atle Hauge - Sivilagronom 1982,
Jordfag - hydroteknikk
- Bioforsk Jord og miljø:
- Vågønes 2000-2006
- Ås 2006-2013
- Fylkesmannen i Nordland 1984-2000
- Felleskjøpet 1982-1984

Drenering - Når skal en grøfte?

Globalt og nasjonalt perspektiv

- Utnytting av potensialet for matproduksjon
- God avling på dyrket jord sparer natur
- Klimagasser

Bondens perspektiv

- Langsiktig økonomisk vurdering
- Jordas bæreevne
- Driftsopplegg
- Maskinpark
- Planteres behov - avling
- God rotutvikling - surstoff til røttene
- Vinterskader

Planlegging av dreneringsanlegg - nyanlegg eller reparasjoner

Først: Hvor kommer vannet fra?

- Nedbør
- Grunnvann
- Overflatevann
- Grunnvannsstand - elv, terskel
- Flo/fjære

Hvor skal vannet?

- Fordamping
- Tas opp av plantene - transpirasjon
- Renne av på overflaten
- Infiltrere i jorda - stor forskjell på infiltrasjonsevnen i jorda
- Dreneringssystemer

Hvordan får vi vannet dit vi ønsker?

Forskjellige typer dreneringssystemer

- Lukka drensgrøfter
  - Sugegrøfter - Perforerte drensrør med grøftefilter
  - Samlegrøfter - Perforerte eller tette rørledninger for å føre bort vannet
- Avskjæringsgrøfter mot utmark
- Åpne grøfter
- Steinfyllinger, steingrøfter, stein/grus-siler
- Profilerings

Valg av løsning

- Feilsøking i eldre anlegg
- Jorda gjennomtrengelighet for vann
- Grunnforhold, rustproblemer
- Terskel for utløpet?
- Avskjæring
- Årstidsvariasjon - flom, høy nedbørsintensitet, snø, tele

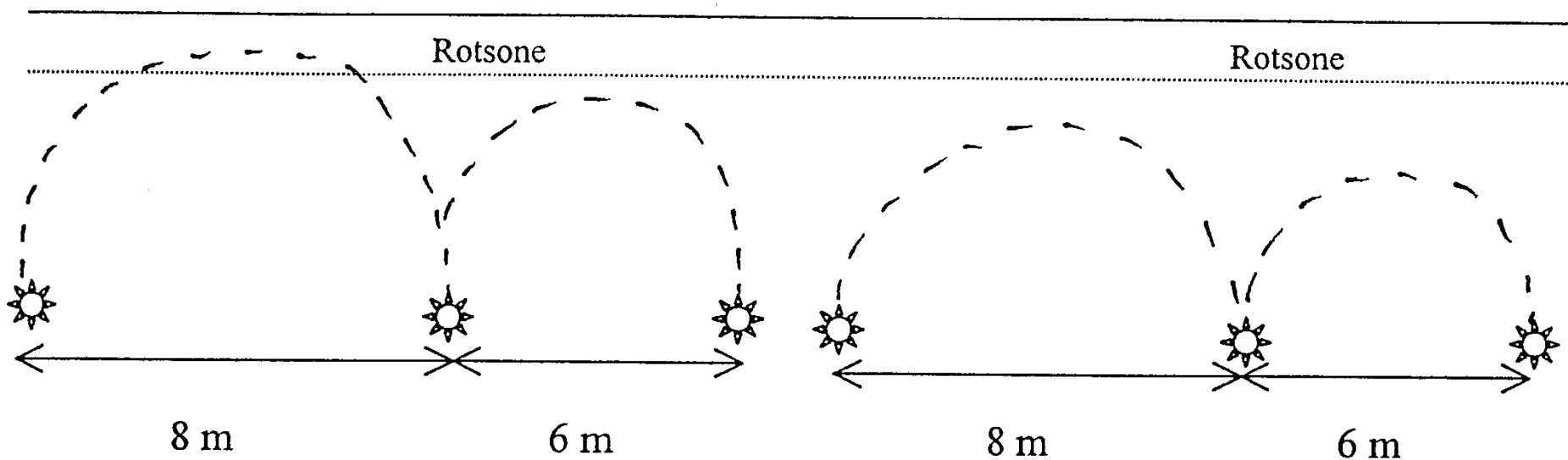

Vedlikehold av drenering

- Feilsøking
- Sjekk utløp - jevnlig
- Merk utløp - i felt eller med GPS
- Grøftespyling
- Kanalvedlikehold, vegetasjon, oppgrunning
- Overflateforming - sikre overflateavrenning
- Supplering

Valg av intensitet: Hvor god drenering trenger vi?

Grøfteavstand i meter på ulike jordarter

• Landsdel	Nedbør (mm)	Leire	Morene	Torv
• Nord-Norge	800 -1500	6 -8	8 -10	5 -10
• Trøndelag	800 -1200	6 -8	8 -10	8 -12
• Vestlandet	800 -2000	4 -7	4 -8	4 -6
• Østlandet nord	500 -700	6 -8	7 -10	8 -12
• Østlandet sør	600 -900	5 -8	6 -10	8 -10

Drenering av våte områder der vannet samler seg kan være tilstrekkelig

Planlegging av grøfter

- Fall
- Lengder
- Husk å legge sugegrøfter langs kotene, på tvers av fallet. Sugegrøftene skal fange opp vannstrømmen i jorda.
- Samlegrøfter legges i fallretningen
- Viktig å minimere gravearbeidet
- Husk at vannet renner ikke oppover!

Grøfteavstand i forhold til vekst som dyrkes er viktig

- Dette er et økonomisk spørsmål
- Grønnsaker gir grunnlag for mer intensiv grøfting - og god drenering er helt avgjørende for resultatet
- For korn er det viktig å komme ut på arealet til riktig tid, og røttene går dypere enn gras
- Grøfting på grasarealer har lavest kostnadsdekning, og graset tåler mer vann.
- Kjøreskader og pakking

Dimensjonering

- $Q = A \times q$
- Q = vannføring
- A = anleggets nedbørfelt - hvor stort areal drenerer røret?
- q = valgt avrenningskoeffisient

- Drensledninger: 1 l/s/hektar
- Dimensjoner opp ved vanskelige leggeforshold, rustproblemer eller i grovsilt/finsand

Dimensjonering av sugegrøfter (Det kan være lite å spare på å velge minste rørdimensjon)

- Lengde, bør være <200 meter
- Vanlige sugegrøfter: 50 mm
- Samlegrøfter: $q=1$ l/s/hektar
- Minimum fall:

50 mm = 1:200

100 mm = 1:300

150 mm = 1:400

Dette er selvfølgelig avhengig av leggeforshold

Øk dimensjon ved vanskelige leggeforshold

Fare for tetting av drenerør, innløpsåpninger og filtermateriale

- Jernutfelling
- Tilslamming
- Nedbryting av organisk filter
- Sopp, slim
- Røtter
- Vannlås, fall
- Gassbobler

Spesielle hensyn i utløpet av drensgrofter

- Rett ledning (unngår motfall og ”elefantsnabel”)
- Tett ledning (røtter)
- Utsatt for tetting (Røtter, rust, slam, sopp)
- Drypphøyde (sedimentasjon i kanalen)
- Utstikk (Utrasing, vegetasjon)
- Erosjonssikring under større utløp

Grøftearbeid

- Nøyaktighet
- Mann i grøfta med grøfteskyffel
- Legg røret etter hvert før grøfta fylles med vann og gjørme
- Nivellering
- Rette rør bedre enn kveil, dersom en ikke har Rådahlshjul
- Kan ikke reparere ujevn grøftebunn med rette rør

Legging av rør

- Dump ikke steiner eller stubber oppå røret
- Praktisk tilpassing av gamle grøfter:

Koble til, eller fyll grus/pukk rundt slik at det blir god kontakt. Steingrøfter er spesielt viktig, da disse fører mye vann.

Grav ned eller fjern gamle grøfterør ved profilering

Filtermateriale

- 3 grunner:

1. Minske innløpsmotstanden til røret
2. Hindre partikler, tilslamming av røret (Silt og finsand, ikke leire)
3. Beskytte mot ytre påvirkninger

Hva er viktigst hos deg?

Filtermateriale ved legging av drengrofter

Hvilken type filtermateriale?

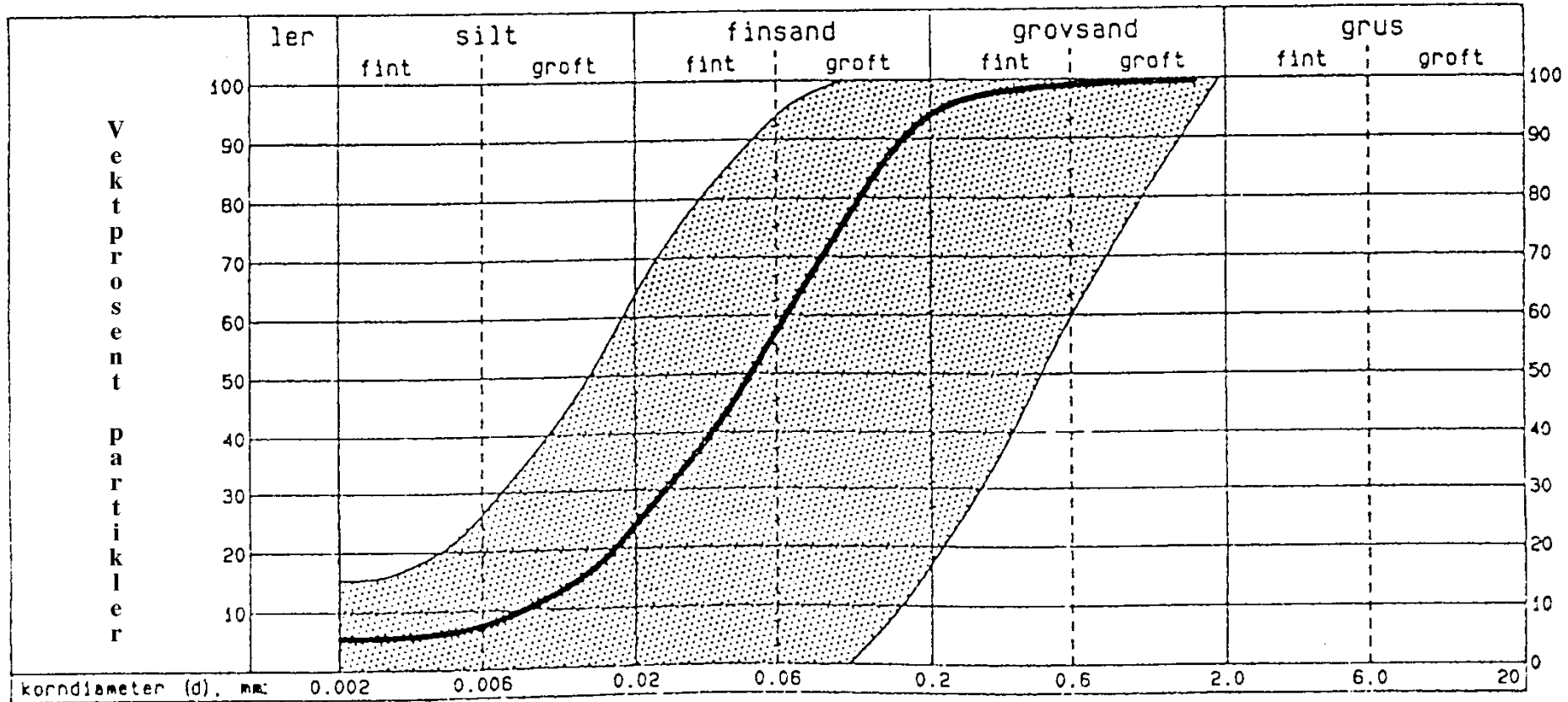
- Grus og sand - kornfordeling

Må ikke ha for mye finmateriale

- Grov sagflis
- Hvitmosetorv

- Hva med pukk?

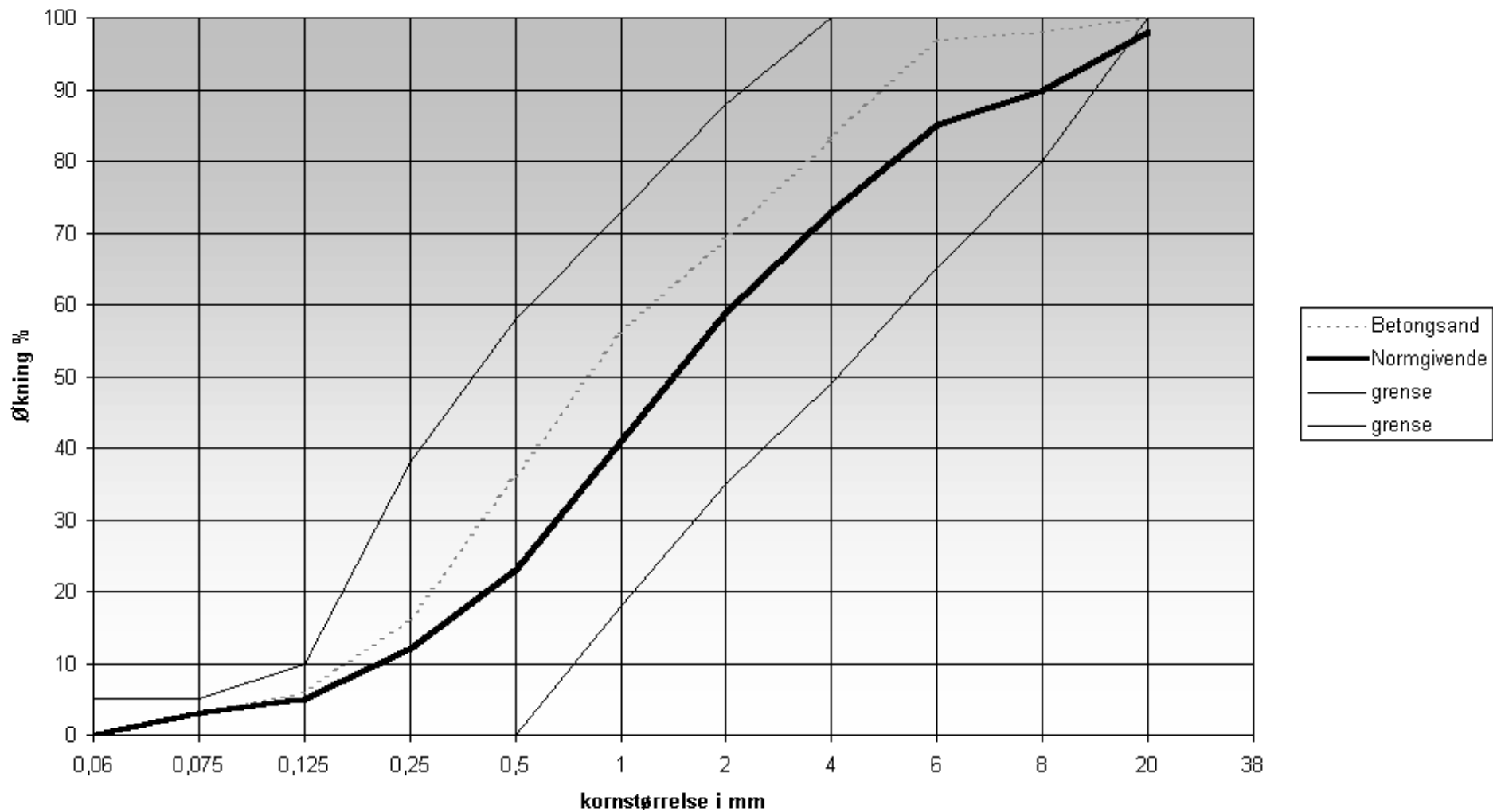

KORNFORDDELINGSKURVE

Kornfordeling i undergrunnen. Skravert område viser hvor det er fare for gjenslamming av rørene.

Normer for grus som filter-/lomfyllingsmateriale

Mengde filtermateriale

- Grus/sand: minimum 2 m³ pr 100 meter grøft
- Sagflis: minimum 1-1,5 m³ pr 100 meter grøft

Legg røret inn til den ene siden av grøfta, så sparer en filtermasse)

- Hvitmosetorv ved nydyrking av myrareraler:
10-15 cm dekking

(Mosen må stampes rundt røret)

Myrsynking og myrsvinn

- Myrsynking - sammenpressing av myra

Øket vekt på grunn av senking av grunnvannstanden - større myrsynking på dyp myr

Avhengig av myrtype

- Myrsvinn

Nedbryting av organisk materiale

0,5-1 cm pr år på permanent eng

1-3 cm pr år i åpen åker

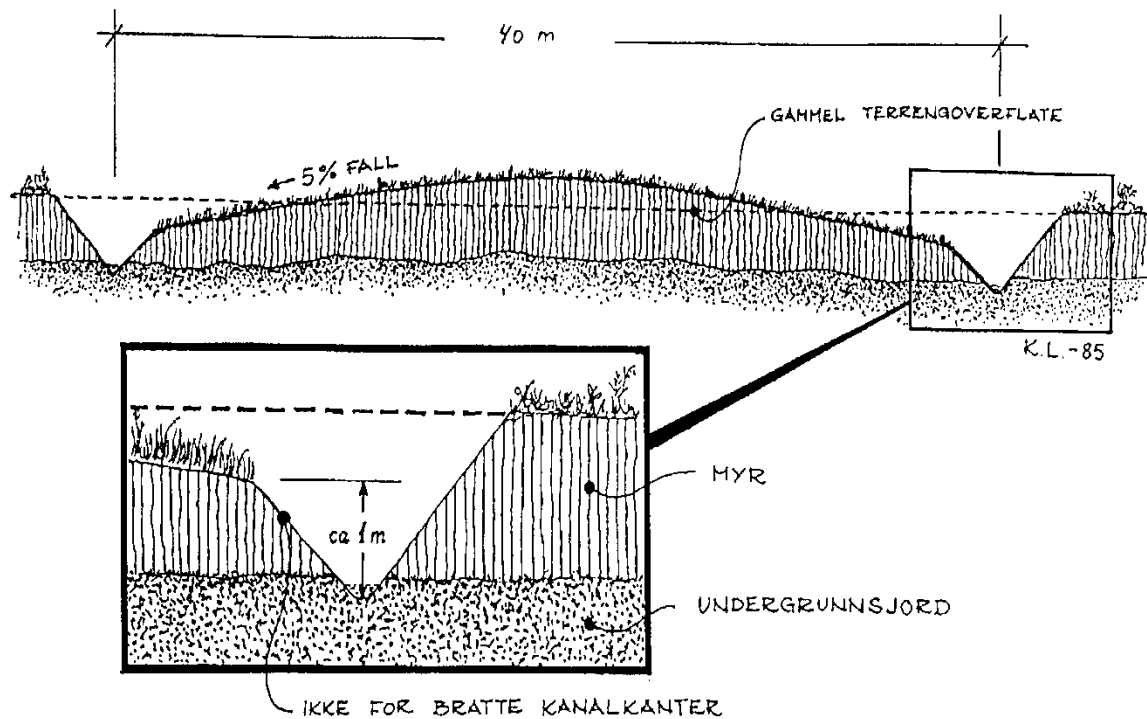
Profilering av tidligere dyrka jord

- Hvorfor er området vått?
- Myrsynking
- Passer ikke til lukket drenering-tett myr
- Ligger lavt i forhold til vann
- Vannet samler seg i forsenkinger på overflata
- Tette lag

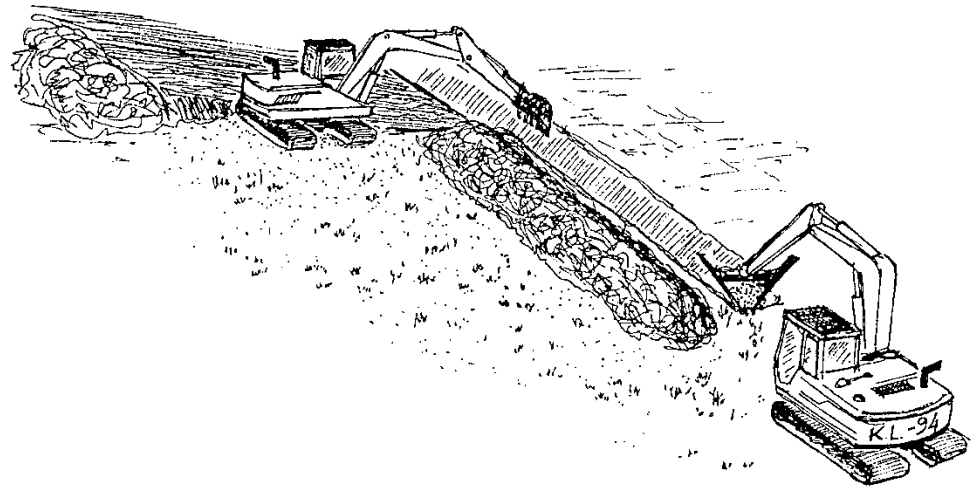
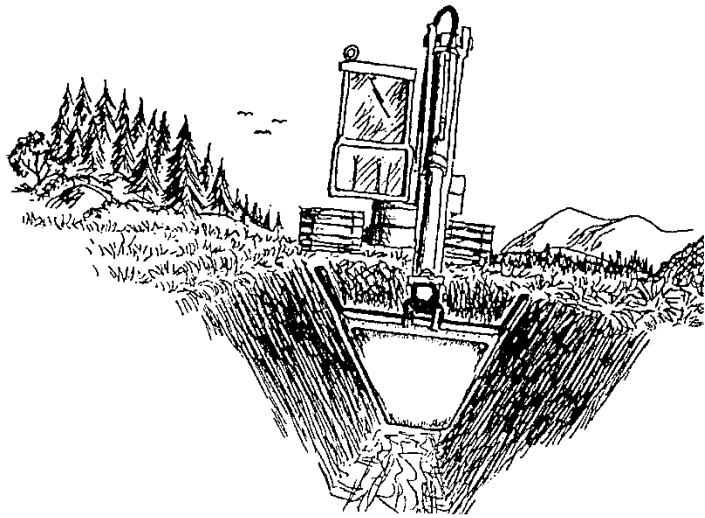

Profilering

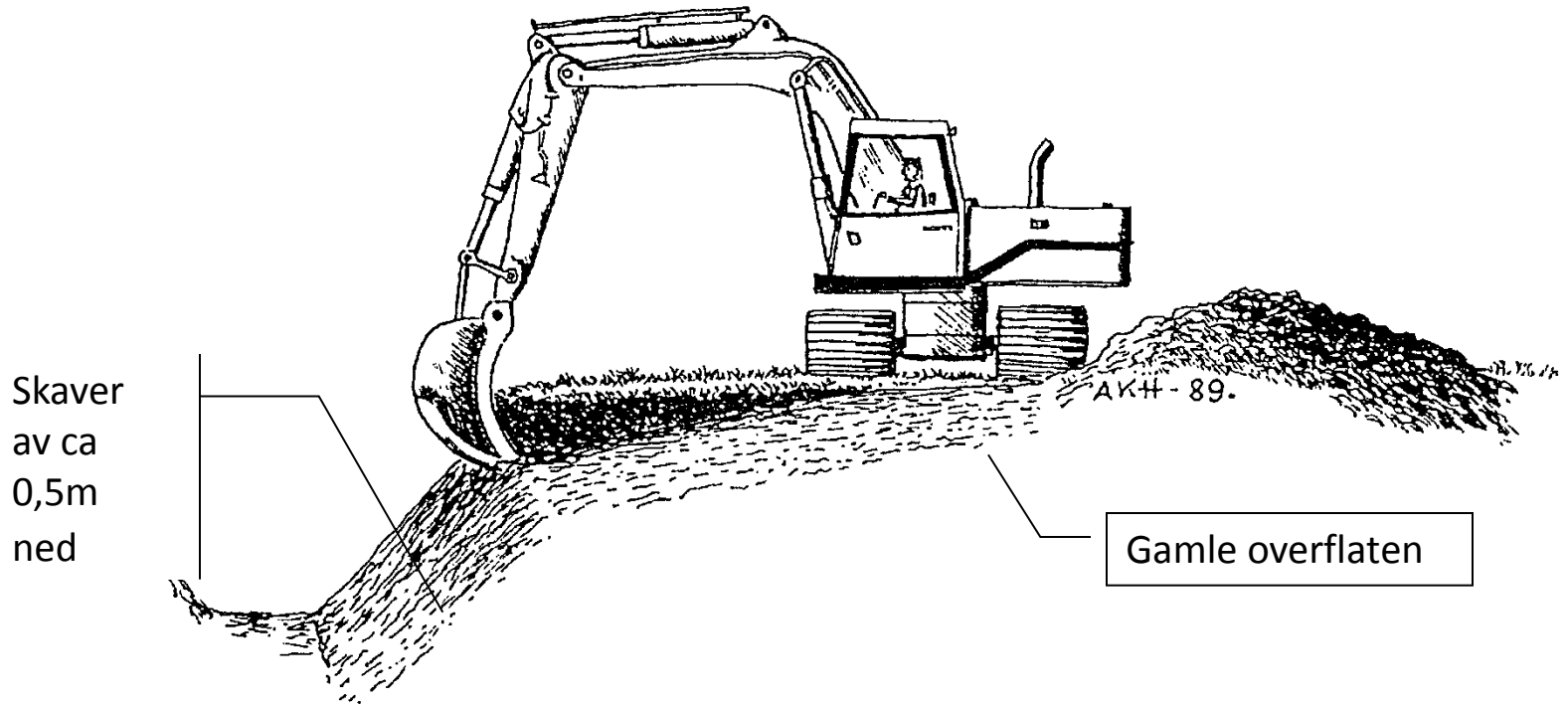
helling 3-6%

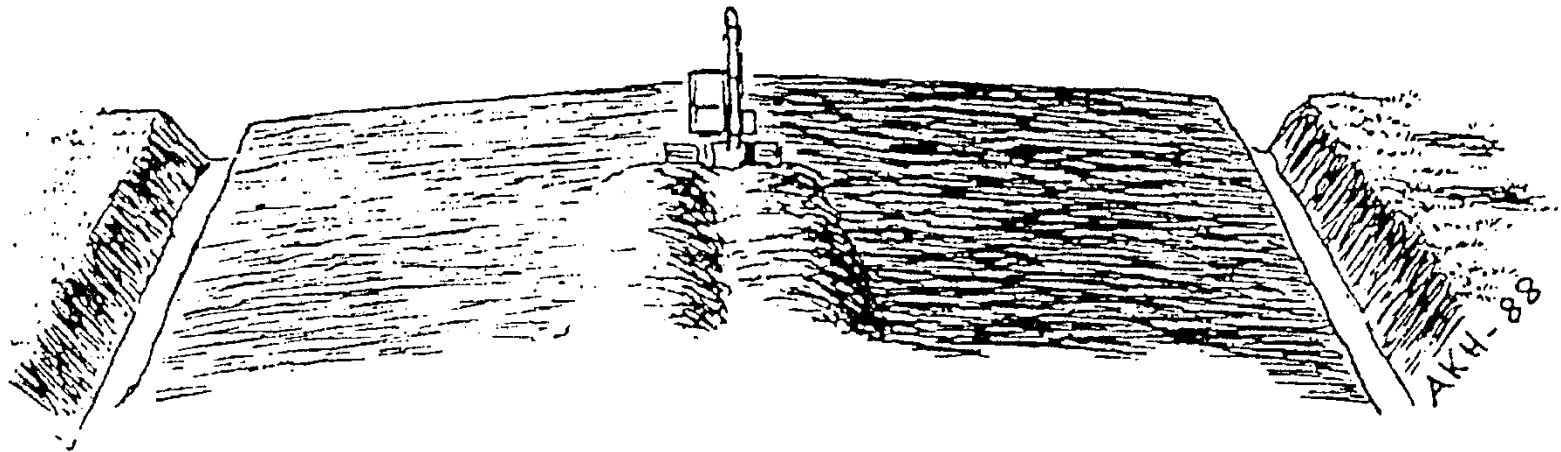

Maskiner i arbeid

Forming av teigens overflate

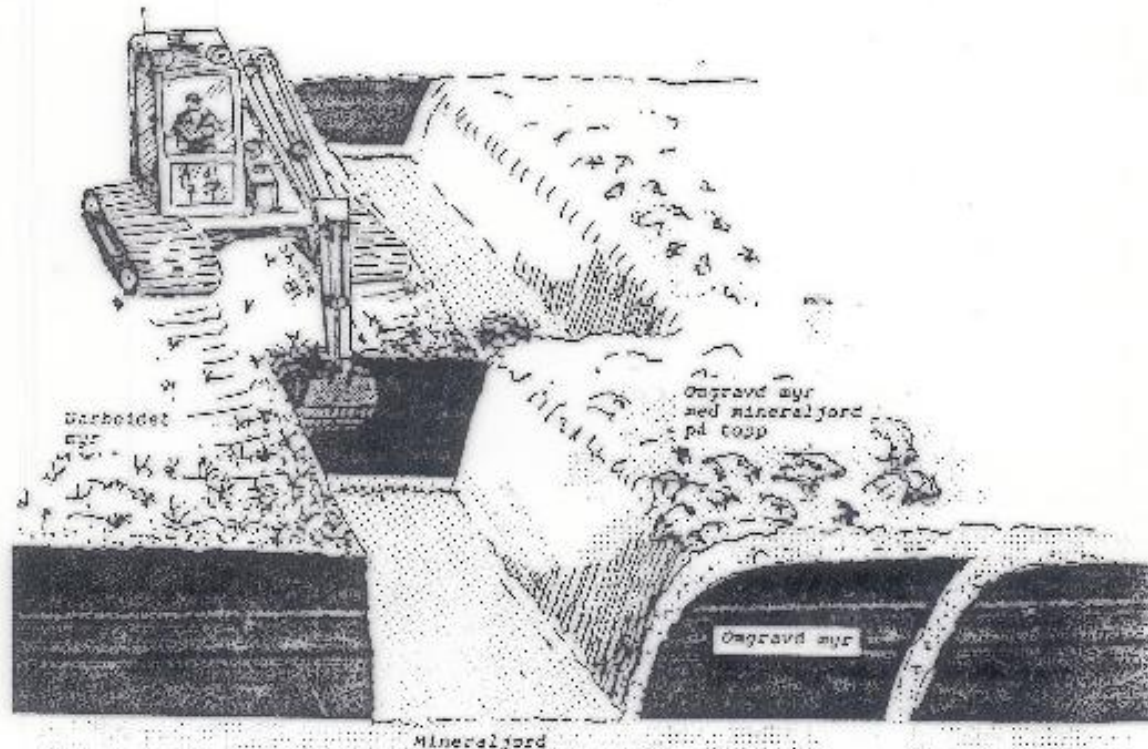

Dyrkingsmetoder

- Omgraving
  - bryte tette lag (aurhelle)
  - grov undergrunn og moderat dybde

Rekkefølge ved grøftearbeid

- Hovedgrøftene tas først, få sikkert avløp
- På tidligere dyrka jord kan grøftingen starte straks
- Ved nydyrking kan det være aktuelt å la området få stå og renne ut
- Avskjæringsgrøfter viktig
- Alltid avskjæringsgrøfter mot udyrket mark

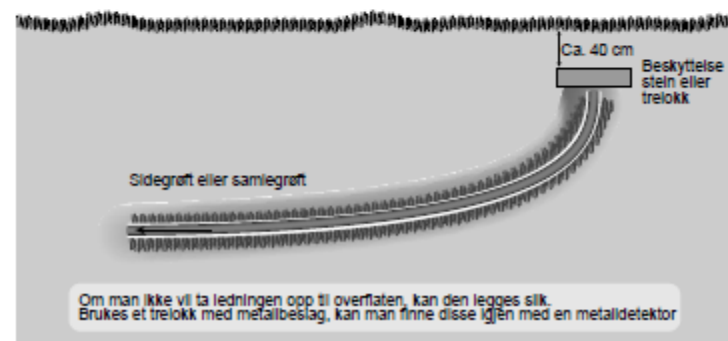
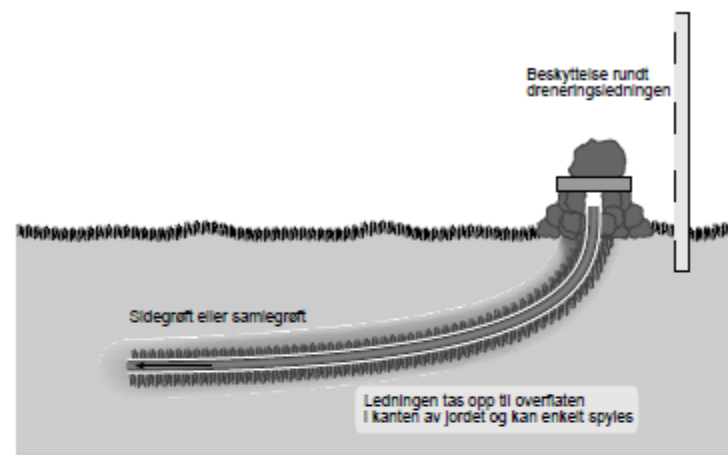
Grøftespyling -
Vanligvis går en inn i grøftene fra
utløpet i en kanal eller bekk.

Løsninger med tilrettelegging for grøftespyling

Vedlikehold

I jord med jernutfellingsproblemer vil det også være behov for spyling. I de første årene etter at grøftene ble lagt kan det være nødvendig med årlig spyling, men deretter kan hvert femte år være tilstrekkelig. Der vi vet det vil bli behov for å spyle, bør det brukes rør som er glatte innvendig. Det vil lette gjennomføringen av spylingen.

Figur 2.11 Eksempler på hvordan dreneringsledningene kan legges så de blir enkle å spyle.

Tiltak ved rustproblemer:
Samling av alle grøfter i kum for grøftespyling.

Gravemønster når rørene samles i kum

Risikovurdering ved dimensjonering

- Erosjonsfare ved ekstremflom - intervall?
- Behov for senking av grunnvannsspeilet
  - Bæreevne og plantenes behov
  - Planter som drukner
  - Årstidsvariasjon - skal en dimensjonere for høsten?
- Tekniske anlegg som kan bli ødelagt
- Is, tilslamming, tilgroing, kvist

Erosjonssikring i kanaler

- Vannets fart har størst betydning (Fart = $Q/\text{tverrsnittsareal}$)

Hva tåler de forskjellige jordartene?

Slam: 0,1 m/s

Løs leire, fin sand: 0,2-0,3 m/s

Fast leire, fast sand: 0,4-0,6 m/s

Fast myrjord: 0,5-0,8 m/s

Grus: 0,6-0,8 m/s

Fast Morene: 0,7-1 m/s

- Fiberduk dekket med erosjonssikker masse
- Gradering - store steiner øverst
- Grastorv eller myrlomp med torva opp
- Erosjonssikring i stryk, grøfteutløp, ytterkant av kanal
- Steinstørrelse?

Erosjonssikring

- Fiberduk dekket med erosjonssikker masse
- Gradering - store steiner øverst
- Grastorv eller myrlomp med torva opp
- Erosjonssikring i stryk, grøfteutløp, ytterkant av kanal
- Steinstørrelse?

Sidehelling i kanaler

Jordart

Lite omdannet myr

Noe omdannet myr

Fast grus, morene

Stiv leire

Lettleire, laus grus

Sand-/siltblanda leire

Sand/Silt

Sidehelling

1:1,5

1:1

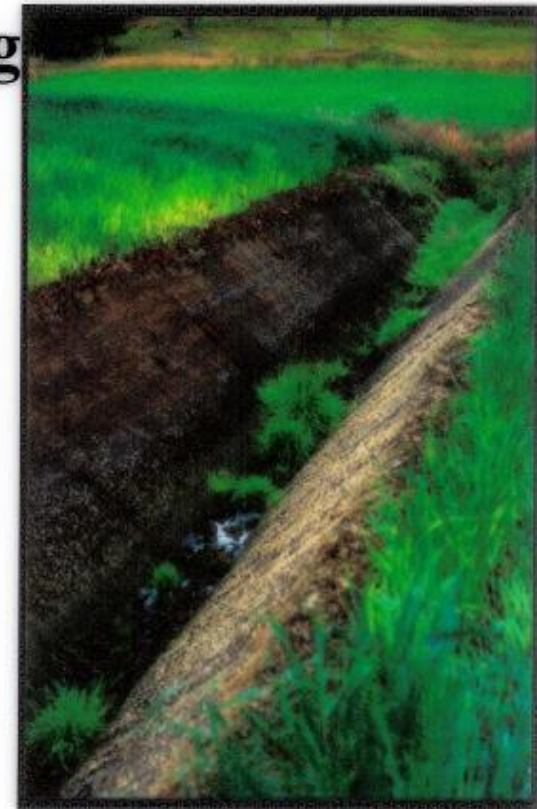
1:1,25

1:1,25

1:1,5

1:1,75

1:2,5

Hvorfor grøfter ikke bonden?

- **Økonomi**
  - Kapitalmangel
  - Arealtilskudd betyr mer enn avling
  - Bæreevne og mekanisering betyr mer enn avling
- **Eiendomsstruktur**
  - eie/leie
  - mangler langsiktighet for investeringene
- **Manglende kunnskaper?**
- **Manglende tiltakslyst?**
  - hobbybønder?
  - Gode og dårlige år - årsvariasjon
- **Økonomi - økonomi - økonomi**

Definisjon av dårlig grøftet jord

- Jord som ikke gir optimal avling
- Jord som ikke gir maksimal avling
- Jord med dårlig bæreevne

- Jord det ikke er økonomisk lønnsomt å grøfte
  - På kort sikt
  - På lang sikt

Jord som gir forurensing - overflateavrenning og erosjon - svært varierende avling

